

НОВО
ОБЩЕСТВЕНО
ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ
ВЪВЕДЕНИЕ
В XXI-ВИ ВЕК

Copyright © 2000 by ACADEMIC PRESS

All rights Reserved.

No part of this publication may be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopy, recording, or any information storage and retrieval system, without permission in writing from the publisher.

Requests for permission to make copies of any part of the work should be mailed to:
Permissions Department, Harcourt, Inc., 6277 Sea Harbor drive,
Orlando, Florida 32887-6777

International Standart Book Number: 0-12-703350-5

НОВО ОБЩЕСТВЕНО ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ

® *Теодор Тулчински, Елена Вараваикова - автори*

® Превод от английски: СД "Офис-Маркет - Русева и сие"

® Научна редакция: доц. Стоянка Попова, доц. Искра Мирчева, доц. Невяна Фесчиева

Редактор: Иванка Чаушева

Коректор: Мария Кръстева

Предпечат: "Лотос 23" - Варна

Печат: Р.И.С. - Варна

ISBN 0-12-703350-5

НОВО ОБЩЕСТВЕНО ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ

**ВЪВЕДЕНИЕ
В XXI-ВИ ВЕК**

**Теодор Тулчински
Елена Варавикова**

Превод от английски

Издателство Лотос 23
Варна, 2004 г.

Настоящата книга е преведена от английски език и издадена в рамките на проект “Развитие на качеството в обучението по обществено здравеопазване в страните от Източна и Централна Европа” разработван от факултет "Обществено здравеопазване" на Медицински университет - Варна и Асоциацията на училищата по обществено здравеопазване в Европейския регион (ASPHER), с финансовата подкрепа на Фондация “Отворено общество” София .

Книгата е първото учебно помагало на български език, което обхваща основните аспекти съдържащи се в съвременната концепция за Новото обществено здравеопазване.

Съдържанието на книгата е съобразено с Европейските програми за Магистър по обществено здравеопазване.

Освен разработените теми, в книгата е посочена обширна литературна справка след всяка глава и Интернет адреси, което я прави източник на полезна информация за преподаватели, професионалисти в областта на общественото здравеопазване, и студенти.

Изказваме своята сърдечна благодарност на авторите на книгата “The New Public Health, An Introduction For The Century” проф. Теодор Тулчински, Училище по обществено здравеопазване “Хадаса”, Йерусалимски университет и д-р Елена Варивакова, експерт СЗО, Женева, за безвъзмездно предоставените авторски права, както и на спонсора ни Фондация “Отворено общество” за финансовата подкрепа.

Пристъпихме към превода и изданието на този учебник с дълбокото убеждение, че това е част от усилията на факултета "Обществено здравеопазване" при Медицински университет - Варна за повишаване на професионализацията в областта на общественото здравеопазване в България

Доц. д-р С. Попова,
Декан на факултета по Обществено здравеопазване
Медицински университет, Варна

СЪДЪРЖАНИЕ

Глава 1

ИСТОРИЯ НА ОБЩЕСТВЕННОТО ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ

Въведение	1
Предисторически общества	1
Античност	2
Ранно средновековие (V-IX век пр.н.е.)	5
Късно средновековие (XI-XV век)	6
Ренесанс (1500-1750 г.)	10
Просвещението, науката и революциите (1750 - 1830 г.)	12
Основи на здравната статистика и епидемиологията	15
Социална реформа и санитарно движение (1830 - 1875 г.)	16
Болнична реформа	23
Бактериологичната революция	25
Микробиология и имунология	28
Здраве на майката и детето	31
Хранене и обществено здраве	32
Военна медицина	34
Интернационализация на здравето	36
Епидемиологичният преход	36
Еволюция на общественото здравеопазване през XX-ти век	38
Създаване и управление на здравеопазните системи	39
Обобщение	40
<i>Исторически справочник</i>	<i>43</i>
<i>Препоръчвана литература</i>	<i>48</i>
<i>Библиография</i>	<i>48</i>

Глава 2

РАЗШИРЯВАНЕ НА КОНЦЕПЦИЯТА ЗА ОБЩЕСТВЕННОТО ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ

Въведение	51
Еволюция на общественото здравеопазване	52
Здраве и болест	53
Естествен ход на заболяването	56
Общество и здраве	58

Модели на профилактика	60
Демографски и епидемиологичен преход	63
Взаимозависимост на здравните услуги	64
Определяне на общественото здравеопазване	65
Дефиниция за здраве на СЗО	68
Селективна първична помощ	71
Рисков подход	72
Основание за действия	72
Политическа икономия и здраве	75
Здраве и обществено развитие	78
Здравни системи: необходимост от реформи	79
Обществена подкрепа и настойчивост за по-високо качество на предоставяните стоки и услуги	79
Професионална подкрепа и съпротива	81
Концепция за сферите на влияние върху здравето	84
Стойност на медицинските грижи в общественото здравеопазване	85
Здравни цели	87
Индивидуално и обществено участие в здравеопазването	92
Социална екология и промоция на здраве	97
Дефиниране на стандартите на общественото здравеопазване	98
Интегрални подходи в общественото здравеопазване	99
Новото обществено здравеопазване	102
Обобщение	102
<i>Електронни медии</i>	103
<i>Препоръчвана литература</i>	104
<i>Библиография</i>	104

Глава 3

ИЗМЕРВАНЕ И ОЦЕНКА НА ЗДРАВЕТО НА НАСЕЛЕНИЕТО

Въведение	107
Епидемиология	107
Епидемиологичен преход	108
Социална епидемиология	110
Епидемиологията в изграждането на здравната политика	111
Честоти и пропорции	113
Демография	114
Средна продължителност на предстоящия живот (СППЖ)	121

Предотвратими събития	122
Неблагоприятни последици от болестта	123
Измервания	125
Нормално разпределение	126
Стандартизиране на честоти	128
Извадка	130
Потенциални грешки в измерванията	131
Скрининг	133
Епидемиологични проучвания	134
Установяване на причинни зависимости	138
Заболявания подлежащи на съобщаване	139
Регистри и системи на отчитане	139
Класификация на болестите	140
Информация за напусналите болничните заведения	141
Здравно-информационни системи	143
Наблюдение, докладване и публикуване	145
Оценка на индивидуалното здраве	146
Оценка здравето на населението	147
Влияние на организацията и финансирането на медицинското обслужване върху здравето на населението	152
Обобщение: От информация към познание и политика	156
<i>Електронни медии</i>	157
<i>Препоръчвана литература:</i>	157
<i>Библиография:</i>	157

Глава 4

ИНФЕКЦИОЗНИ ЗАБОЛЯВАНИЯ

Въведение	159
Общественото здравеопазване и контролът на инфекциозните заболявания	159
Природа на инфекциозните болести	160
Гостоприемник-агент-околна среда	161
Класификация на инфекциозните болести	162
Начини на предаване на болестите	163
Имунитет	164
Надзор	166
Епидемия и епидемични болести	169

Епидемиологични проучвания	169
Контрол на инфекциозните болести	172
Ваксина-предотвратими болести	173
Същност на имунизационната програма	188
Контрол/изкореняване на инфекциозните болести	191
Туберкулоза	197
Стрептококови заболявания	200
Зоонози	200
Трансмисивни болести	203
Паразитни болести	210
Легионерска болест	216
Лепра	216
Трахома	217
Полово преносими заболявания	217
Болести с диаричен синдром	223
Остри респираторни инфекции	228
Контрол на инфекциозните болести в новото обществено здравеопазване	230
Обобщение	231
<i>Електронни медии</i>	<i>232</i>
<i>Препоръчвана литература</i>	<i>232</i>
<i>Библиография</i>	<i>233</i>
<i>Ваксина-предотвратими болести</i>	<i>233</i>
<i>Други инфекциозни болести</i>	<i>234</i>

Глава 5

НЕИНФЕКЦИОЗНИ БОЛЕСТИ

Въведение	237
Възход на хроничните заболявания	237
Последиците на хроничните заболявания	240
Рискови фактори и причинност при хроничните заболявания	241
Хронични прояви на инфекциозните болести	243
Сърдечно-съдови заболявания	246
Хронични белодробни заболявания	254
Захарен диабет	257
Крайна фаза на бъбречна недостатъчност	260
Злокачествени заболявания	262
Хронични заболявания на черния дроб	266

Артрит и скелетно-мускулни заболявания	267
Неврологични заболявания	269
Увреждане на зрението	271
Увреждане на слуха	271
Травми, насилия, наранявания	272
Хроничните болести и новото обществено здравеопазване	279
Обобщение	280
<i>Електронни медии</i>	280
<i>Препоръчвана литература</i>	281
<i>Библиография</i>	281

Глава 6 СЕМЕЙНО ЗДРАВЕ

Въведение	285
Семейството като единица	285
Майчино здраве	287
Раждање	297
Кърмаческо и детско здравеопазване	312
Грижи и хранене на кърмачето	315
Предварителни консултации	316
Документи, записи и мониторинг	317
Предучилищна възраст (от 1 до 5 години)	318
Здраве на учениците и юношите	320
Здраве на възрастните	327
Здраве на жените	328
Здраве на мъжете	331
Здраве на старите хора	332
Обобщение	339
<i>Електронни медии</i>	340
<i>Препоръчвана литература</i>	341
<i>Библиография</i>	341

Глава 7 СПЕЦИАЛНИ ЗДРАВНИ НУЖДИ НА ОБЩЕСТВОТО

Въведение	343
Психично здраве	343

Психичен недъг	360
Стоматологично здраве	362
Физическа инвалидност и рехабилитация.	366
Здравни нужди на специални групи.	369
Здраве на хомосексуалисти и лесбийки.	369
Здраве на коренните жители.	371
Здраве на затворниците.	373
Здраве на мигрантите	375
Здраве на бездомните	376
Здраве на бежанците	378
Военна медицина	379
Защита на здравето при бедствия.	381
Обобщение	385
<i>Електронни медии</i>	386
<i>Препоръчвана литература</i>	386
<i>Библиография</i>	387

Глава 8

ХРАНЕНЕ И БЕЗОПАСНОСТ НА ХРАНИТЕ

Въведение	389
Развитие на храненето в общественото здравеопазване	390
Храненето в глобален контекст	390
Хранене и инфекции	393
Функциите на храната	393
Хранителна необходимост при човека	394
Растеж	401
Измерване на телесната маса	401
Препоръчвани дневни количества	401
Смущения при недохранване	404
Състояния на недостиг на витамини и минерали	406
Заболявания на прекомерно хранене	414
Хранене при бременност и кърмене	418
Промоция на здравословно хранене и здравословен начин на живот	419
Правила на хранителния режим	420
Обогатяване на основните храни с витамини и минерали	421
Политика по отношение на храните и храненето	422
Мониторинг и оценка на храненето	426

Качество и безопасност на храните	430
Храненето и новото обществено здравеопазване	435
Обобщение	436
<i>Електронни медии</i>	436
<i>Препоръчвана литература</i>	437
<i>Библиография</i>	437
<i>Списания за храна и хранителни технологии</i>	438

Глава 9

ЗДРАВΟΣЛОВНА ОКОЛНА И ТРУДОВА СРЕДА

Здравословна околна среда: въведение	439
Проблеми на околната среда	440
Географска епидемиология и епидемиология на околната среда	441
Цели по отношение на околната среда	441
Глобална промяна на околната среда	442
Комунално водоснабдяване	444
Събиране и обработка на отпадните води	448
Твърди отпадъци	450
Токсини	452
Опасности за околната среда, свързани със селското стопанство	456
Замърсяване на въздуха	457
Замърсяване на въздуха в закритите помещения	462
Опасни или токсични отпадъци	465
Радиация	467
Въздействие върху околната среда	469
Организации, занимаващи се със здравословните условия на околната среда	475
Здраве на работниците	478
Международни проблеми при здравословните условия на труд	480
Отговорности на национално ниво и на ниво управление на предприятието	481
Цели на здравословните условия на труд	483
Интоксикация на работното място и в околната среда	483
Насилие на работното място	490
Здравословни условия на труд в клиничната практика	490
Инспектиране на работното място	491
Оценка на риска	492

Предотвратяване на бедствия на работното място	493
Професията и новото обществено здравеопазване	493
Обобщение	494
<i>Електронни медии</i>	495
<i>Препоръчвана литература</i>	495
<i>Библиография Качество на водите и водопреносими заболявания</i>	496
<i>Библиография Здравословна околна и трудова среда</i>	496

Глава 10

ОРГАНИЗАЦИЯ НА СИСТЕМИТЕ НА ОБЩЕСТВЕНТО ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ

Въведение	499
Правителство и здраве на нацията	500
Функции на общественото здравеопазване	504
Неправителствени роли в здравеопазването	508
Медицинска практика и обществено здравеопазване	509
Стимулиране и регулиране	510
Национални служби по обществено здравеопазване	516
Щатски служби по обществено здравеопазване	519
Местни здравни власти	523
Мониторинг на здравния статус	526
Национални здравни цели	527
Организацията на общественото здравеопазване и новото обществено здравеопазване	529
Болниците в новото обществено здравеопазване	530
Неосигурените като проблем на общественото здравеопазване	538
Обобщение	538
<i>Електронни медии</i>	540
<i>Препоръчвана литература</i>	540
<i>Библиография</i>	540

Глава 11

ИЗМЕРВАНЕ НА РАЗХОДИТЕ: ИКОНОМИКА НА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО

Въведение	543
Икономически проблеми на здравните системи	543
Основни понятия в икономиката на здравеопазването	545

Необходимост, търсене и използване на медицинските услуги	546
Конкуренция в здравната помощ	551
Еластичност на търсенето	552
Измерване на разходите	555
Икономически измерители на здравното състояние	555
Анализ на ефективността на разходите	556
Анализ "Разход-полза"	559
Основна схема за оценка на разходите за интервенции и последниците от тях	560
Стойността на човешкия живот	561
Финансиране на здравеопазването-макроикономическо ниво	563
Разходи при боледуване	568
Медицинска и болнична помощ-микроикономика	571
Организации за поддържане на здравето и за управлявани грижи.	573
Районни системи на здравеопазване	575
Плащане на болничната помощ	576
Капиталните разходи.	578
Предлагане, използване и разходи на болничната помощ.	579
Видоизменени пазарни сили.	581
Икономиката и новото обществено здравеопазване	583
Обобщение	583
<i>Електронни медии</i>	584
<i>Препоръчвана литература</i>	584
<i>Библиография</i>	585

Глава 12

ПЛАНИРАНЕ И УПРАВЛЕНИЕ НА ЗДРАВНИ СИСТЕМИ

Въведение	587
Здравна политика и планиране като контекст	588
Елементи на организациите	590
Научно управление	590
Бюрократични пирамидални организации	591
Организациите като енергийни системи	592
Целево ориентирано управление	595
Управление на човешките отношения.	596
Мрежова организация	601
Тотално управление на качеството	602

Промяна на човешкото поведение	604
Упълномощаване	605
Стратегическо управление на здравни системи	606
Организационни модели на здравната система	608
Умения за управление	612
Изпълнителният директор на здравните организации	613
Обществено участие	613
Интеграция - хоризонтална и вертикална	614
Норми и индикатори за изпълнение	615
Нови организационни модели	615
Управлението и новото обществено здравеопазване	616
Обобщение	616
<i>Препоръчвана литература</i>	617
<i>Библиография</i>	617

Глава 13

НАЦИОНАЛНИ ЗДРАВНИ СИСТЕМИ

Въведение	619
Здравните системи в развитите страни	620
САЩ	623
Канада	635
Великобритания	639
Северни страни	645
Западна Европа	649
Япония	652
Русия	654
Израел	661
Здравни системи в развиващите се страни	666
Централна и южна Африка	667
Латинска Америка и Карибите	670
Азия	673
Сравнение на националните здравни системи	678
Реформи в националните здравни системи	682
Здравните системи и Новото обществено здравеопазване	686
<i>Електронни медии</i>	688
<i>Препоръчвана литература</i>	688
<i>Библиография</i>	688

Глава 14

ЧОВЕШКИ РЕСУРСИ В ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО

Въведение	693
Преглед на човешките ресурси	694
Планиране на човешките ресурси	696
Медицинско образование	700
Следдипломно медицинско обучение	704
Специализация и семейна практика	706
Обучение по превантивна медицина	707
Обучение по здравни грижи	708
Задължително и непрекъснато обучение	711
Акредитация на медицинските училища или обучаващите центрове	711
Обхват на здравните дисциплини	712
Лицензиране и надзор	713
Натиск над изпълнителите на здравни грижи	715
Нови здравни професии	716
Алтернативна медицина	722
Промяна в баланса	723
Обучение по обществено здравеопазване и здравен мениджмънт	723
Здравна политика и управление на човешките ресурси	729
Обобщение	730
<i>Електронни медии</i>	<i>731</i>
<i>Препоръчвана литература</i>	<i>731</i>
<i>Библиография</i>	<i>732</i>

Глава 15

ТЕХНОЛОГИИ, КАЧЕСТВО, ЗАКОНОДАТЕЛСТВО И ЕТИКА

Въведение	733
Иновации, регулации и контрол на качеството	734
Подходящи здравни технологии	736
Оценка на здравните технологии	738
Разпространение на технологиите	743
Осигуряване на качеството	745
Организация на здравната помощ	753
Индикатори на изпълнението	755
Потребителство и качество	755

Общественият интерес	757
Тотално управление на качеството	757
Здравно законодателство	760
Етични проблеми в общественото здравеопазване	762
Обобщение - технология, качество, законодателство и етика в новото обществено здравеопазване	768
<i>Електронни медии</i>	769
<i>Препоръчвана литература</i>	769
<i>Библиография</i>	770
<i>Списания, свързани с темата</i>	772
<i>Организации, свързани с темата</i>	772

Глава 16

ГЛОБАЛИЗАЦИЯ НА ЗДРАВЕТО

Защо "Глобализация на здравето"	773
Глобалната здравна ситуация	774
Приоритети на глобалното здраве	776
Социално-икономическо развитие и здраве	784
Международни организации за здраве	785
Световната здравна организация	786
Неправителствени организации	790
Световната банка	791
Тенденции в глобалното здраве	792
Новите заплахи на заразните болести	793
Нови задачи и цели	796
Разширяване на националните възможности за опазване на здравето.	798
Глобалното здраве и новото обществено здравеопазване	799
Заключение	800
<i>Електронни медии</i>	802
<i>Препоръчвана литература</i>	803
<i>Библиография</i>	803
<i>Публикации и списания</i>	804